

ПИСАТЕЛОТ СТЕРЈО СПАСЕ ОД ГЛОБОЧАНИ – ЗНАЧАЕН ЛИТЕРАТУРЕН ТВОРЕЦ

ДЕЛ ОД ВИСТИНАТА ЗА МАЛА ПРЕСПА

Во Албанија има голем број Македонци кои се врвни интелектуалци и поставени на различни општествени и други позиции и кои се дел од сегашниот и идниот прогрес на земјата. Во исто време тие се дел од македонската национална вистина на македонскиот народ и етничка Македонија.

Еден од тие познати и признати интелектуалци, е, секако, Стерјо Спасе, албански писател и критичар од македонско потекло; автор на проза и раскази, романи, учебници и репортажни записи; познат како антологичар, преведувач, учебникар и собирач на македонски народни умотворби.

Стерјо Спасе по националност е Македонец и е еден од најпознатите романиери во Албанија. Тој е роден на 14 август 1914 година во селото Глобочани, Општина Пустец, Мала Преспа. Основно училиште завршил на албански и на грчки јазик во родното место и во Корча. Образованието го продолжил во Корча и во Елбасан, каде завршил Педагошка гимназија. Работел како учител во Дервичане, село во округот на Ѓирокастро (виз. Аргирокастро), а подоцна предавал во Москополе, Корча и Тирана.

Инаку, поширокото семејство на Стерјо, неговата лоза го носела презимето Ничовци и биле едни од поголемите семејства во селото Глобочани. Потоа, писателот Стерјо за свое презиме го употребувал името на татко си Спасе. И, токму од тука почна големиот „Од ...“ на сè уште малиот Стерјо, кој бил член на една голема

фамилија. Неговиот син Илинден Спасе стана педагог, а неговиот внук, пак, Аријан Спасе стана амбасадор на Република Албанија во Унгарија, а претходно бил амбасадор во Бугарија и секретар на албанската амбасада во Вашингтон, во САД.

Селото Глобочани

Пред Втората светска војна бил соработник на познатите списанија во Тирана и во Романија, како што се „АБЦ“, „АРС“, „Бота е Ре“ („Нов свет“) и др. Во овој период книжевната дејност на Стерјо Спасе, особено, била плодна. Тој интензивно творел и создал неколку значајни дела меѓу кои романите „Pse“ („Зошто“ - 1935), „Afërdita“ („Венера“ - 1944), збирките раскази „Kurorë rinije“ („Младински венец“ - 1934), „Во преграките на една жена“ (1934), „Невеста без превез“ (1944) и други.

Во 1935 година во Корча го издал својот прв роман „Nga jeta në jetë. Pse!?“ („Од живот во живот. Зошто!?“). Во романот едноставно наречен „Зошто“ (Pse), кој претставува ремек-дело на неговото творештво, тој ја опишува судбината на еден млад интелектуалец, кој се вратил во своето родно село по завршувањето на обуката и за неговите судири со традицијата, кои го водат до самоубиство. Меѓутоа, набрзо по излегувањето, на романот „Зошто!?“ („Pse“), тој ќе биде забранет од актуелната власт.

Изразувајќи го својот македонски културен идентитет, во периодот пред Втората светска војна, кога Албанија водеа силна асимилаторска политика против Македонија, Стерјо Спасе станал непожелен за албанските власти во Тирана. Иако романот „Зошто“ (Pse), всушност, е прв роман отпечатен во Албанија, албанските власти го забрануваат поради македонското потекло на авторот.

По ослободувањето, кога во Албанија попуштила асимилаторската политика кон малцинствата, Стерјо Спасе околу 50-тите години на XX век се преселил во Тирана. Во еден период работел како просветен инспектор, уредник на „Litaratura jone“ („Наша литература“), „Nentori“ („Ноември“), „Shkolla e Re“ („Ново училиште“) и други. Во 1960 година, тој завршил висок курс во Институтот за јазик и книжевност „Максим Горки“, и понатаму својата наобразба ја довршил во Фиренца, Италија и во Москва, Русија.

Книжевноста на Стерјо Спасе по Втората светска војна била разновидна. Бил автор на проза и раскази, романи, учебници и репортажни записи. Напишал образовни дела, се занимавал со преводи, пишување на статии, монографии и слично. Познат е

и како антологичар, преведувач, учебникар и собирач на македонски народни умотворби.

Стерјо Спасе е автор на десетина романи. По ослободувањето, во 1952 година, тој го издал романот „Тие не беа сами“ („Ata nuk ishin vetëm, roman“). Три години потоа, во 1955 година, го издал и романот „Венера повторно во селото“ („Afërdita përsëri në fshat“), потоа романите „Огнот“ („Zjarre“ -1972), „Смрт или слобода“ („Ja vdekje, ja liri“ - 1978), „Бунтовниците“ („Kryengritësit“ - 1983) и други.

Тирана

Во меѓувреме, Спасе пишувал и за најмладите. Во 1966 година ја издал адаптацијата на епски песни за деца „Соколица“ (Sokolesha), а две години подоцна, во 1968 година биле издадени и приказните за деца „Поздрави од селото“ („Të fala nga fshati“). Романот „Тие не беа сами“ („Ata nuk ishin vetëm“) (1952) на Стерјо Спасе бил објавен и на македонски јазик во 1989 година во превод на познатиот учител во Мала Преспа, Никола Беровски.

Стерјо Спасе ги забележувал македонските народни песни од Преспанскиот Регион, со што зазема значајно место меѓу собирачите на македонски народни умотворби. По неговата смрт во 1989 година, неговите песни под наслов „Македонски народни песни од Мала Преспа“, во 1992 година за печат ги подготвува Благоја Стојчевски, а во издание на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ и Институтот за национална историја од Скопје.

Писателот Илинден Спасе, пак, е син на познатиот албански писател од македонско потекло Стерјо Спасе. Тој е роден во април, 1942 година во селото Глобочани, во Општина Пустец. Основното образование го завршил во родното место, а дипломирал на филологија на Универзитетот во Тирана. Работел како учител, редактор, издавач на педагошкото списание на албански јазик (1970-2001), бил главен редактор на издавачкиот совет на Институтот за педагошки студии во Тирана, научен работник во Училишниот департмен (сектор за историја на образованието) во Институтот за педагошки студии.

Илинден Спасе пишува на албански и македонски јазик. Автор е на две збирки раскази. Тој е почесен член на Друштвото на писатели на Македонија. Меѓу другото, тој е автор на романот „Мојот татко Стерјо“, чија промоција се одржа во Европскиот универзитет во Тирана на 20 јуни 2016 година, при што Илинден кажа дека во основа станува збор за роман – монографија посветена на неговиот татко, големиот писател Стерјо Спасе.

По промоцијата на делото за Стерјо Спасе во интервју за тиранскиот весник „Маро“ синот на писателот Спасе, Илинден Спасе нагласи дека во романот се говори и за плејадата албански писатели во минатото и соработката на Спасе со неговите колеги познати во албанската литература, како што се Петро Марко, Митруш Кутели, Нонда Булка и други.

Илинден во интервјуте нагласува дека идејата за да се напише роман, дошла веднаш по смртта на писателот Стерјо Спасе во 1989 година, притоа изјави:

„Имајќи ја предвид силната поддршка што мојот татко ја имаше кај читателите и албанската јавност, започнав да го подготвувам романот“.

Тој говори и за проблемите што Спасе ги имал од комунистичкиот режим за романот „Зошто“, кој од одредени кругови бил и анатемисан.

Во една изјава дадена за агенцијата Макфакс во Тирана пред повеќе години, на прашањето кој му го дал името Илинден, синот на писателот Спасе, изјави дека тоа било име што според објаснувањето на семејството му го дал лично неговиот татко. Стерјо Спасе, кој бил голем писател, но и покрај одредени реакции тогаш, сепак, неговата желба неговиот син да го носи македонското име Илинден било запишано во тоа време во матичните книги на комунистичка Албанија на Енвер Хоџа.

Инаку, во главниот град на Албанија, Тирана, авторот на овие редови Славе Катин како член на државна и на новинарска делегација од Македонија во далечната 1992 година имаше можност да го посети домот на Илинден Спасе, да биде гостин на семејството Спасе и да се запознае со судбината и вистината на Македонците во Албанија, како и со литературното творештво и други негови карактеристики.

За писателот Стерјо Спасе е запишано дека припаѓа на македонското малцинство во Албанија, тој пишува во поголемиот дел од своето творештво на албански јазик. Но, во своите дела индиректно ја опишува и историјата на тие простори. Особено тоа е направено ненаметнато во романот „Зошто“. Нешто подоцна на сличен начин во романот „Писма до мојот внук Аријан во Тирана“, Стерјо Спасе, зачувувајќи ја, низ писмата кои се опишуваат во романот, историјата на македонското малцинство во Албанија, го чува и идентитетот на македонското малцинство преку многубројни факти, испреплетени на многу мудар начин низ страниците на ова дело.

На возраст од речиси 20 години на забава го напишал своето најпознато дело, новелата „Нга Јета не јете. PSE?“ („Од живот во живот. Зошто?“). Во него е толкувана приказната за еден млад интелектуалец, кој се враќа по неговите студии во своето родно село. Главниот јунак се чувствува внатрешно скршен, не е во позиција да продолжи понатаму, го притискаат традиционалните вредности на архаичен начин преку селото и заедницата (му претстои договорен брак со селска девојка), тој не е во можност да се пронајде ниту да се побуни против тоа. Оваа контрадикција на крајот го води до самоубиство.

Интересен е податокот дека Спасе педесет години бил оженет со едноставна жена од своето родно село, која како млада девојка била речиси и неписмена. Николина Стерјо во бракот му подарила три деца.

По Втората светска војна, напишал неколку романи и детски приказни. Во годините непосредно пред војната и веднаш по неа работел како учител. Во почетокот на педесеттите години на XX век, тој со семејство заминал во Тирана.

Во 1975 година, бил изолиран и напуштен од надворешниот свет во комунистичка Албанија и заминал на долго патување кон Македонија, така се случувале неговите писма до мојот внук Аријан во Тирана. Од Македонија и Косово овие писма се обработени во роман. Некои од неговите книги, особено на новелата „PSE?“ припаѓаат на канонот на литература која се чита во албанските училишта. Од шеесеттите години, делата на авторот се објавени на германски, руски или француски, а се стекнува со сè поголема публика.

Стерјо Спасе умира во Тирана на 12 ноември 1989 година. Неговото дело го продолжува неговиот син Илинден Спасе Стерјо, педагог и писател, кој од 1964 година повремено пишува проза на албански и на македонски јазик.

Во чест на големиот писател Стерјо Спасе, на 27 декември 2018 година во Корча (Р. Албанија), се одржа Научен симпозиум посветен на „Животот и литературното дело на Стерјо Спасе“, во организација на Универзитетот „Фан С. Ноли“ и Македонското друштво „Сонце“.

Научниот симпозиум беше отворен од Ректорот на Универзитетот „Фан С. Ноли“, проф. д-р Али Јашари, додека свое поздравно излагање имаа министерот Едмонд Адеми, претседателот на Република Албанија, Илири Мета, и претседателот на македонското друштво „Сонце“, Васил Стерјовски.

Министерот Едмонд Адеми, во својот поздравен говор ја истакна важноста на литературните дела на писателот Стерјо Спасе и се осврна на неговиот значаен придонес за подобра интеграција на македонското малцинство во албанското општество.

Министерот Адеми меѓу другото нагласи дека творештвото на Стерјо Спасе претставува и важен мост помеѓу Македонците и Албанците, и токму градењето на мостови на соработка, разбирање, развивање и интегрирање во Европската Унија се заеднички определби на двете држави, што уште во своето време ги поставил токму Стерјо Спасе.

Претседателот на Република Албанија, Илир Мета, ја истакна придобивката и значајноста на литературното творештво на Стерјо Спасе во Албанија, и ја потврди важноста на делата и животот на писателот во однос на пријателските односи помеѓу Република Албанија и Република Македонија.

Васил Стерјовски зборува на Симпозиумот

Претседателот на македонското друштво Сонце, Васил Стерјовски, информираше за важноста и за огромниот придонес на овој значаен писател за македонското малцинство во Албанија и ги поздрави напорите на двете влади за зачувување и зајакнување на добрите односи што токму Стерјо Спасе ги постави уште многу одамна.

На научниот симпозиум се одржа и работна сесија во која се истакнуваше важноста на литературното творештво на Стерјо Спасе, а на која учествува академци и професори од Република Македонија и Република Албанија, меѓу кој и самиот син на писателот Спасе, проф. д-р Илинден Спасе кој во име на покојниот писател Стерјо Спасе ја прими титулата „Витез на Редот на знамето“ од претседателот на Република Албанија, Илир Мета.

Симпозиумот со одржа со подршка на Австралиско-македонскиот комитет за човекови права и Македонското меѓународно движење за човекови права.

Пишува: СЛАВЕ КАТИН